

Maapiirkondade elavdamine: ehituspärand ja turundustegevus Lõuna-Eesti näitel

Andres Rõigas, Madis Rennu

Resümee

Maapiirkondade hüvede küsimus on senistes regionaaluuringutes olnud valdavalt tagaplaanil. Üksikjuhtumite põhiselt on maapiirkondade arengut asustuse taastamise või säilitamise võtmes samuti vähe uuritud. Käesolev kvalitatiivne uuring aitab kaasa sellekohase statistika mõistmisele. Tühjana seisvate hoonete kasutusvõtmine sisaldab mõtestatud valikuid arhitektuurist, maastikest, päranditunnetusest ja majandusest. Maapiirkondade turundamisel tuleb eristada suvitajate ja püsielanike vajadusi.

Käesolevas artiklis käsitleme eelkõige taluhoonete kui arhitektuuripärandi taaskasutamisele, uute elanike maapiirkondadesse toomisele ning asustusmustris säilimisele suunatud kohalikul ressursil põhinevaid algatusi. Selliste algatuste loomisel on oluline roll kohalikel kogukondadel ning võrgustikel, kuid väga oluline on ka kohalike omavalitsuste toetus. Uuritavaks alaks on viis Lõuna-Eesti piirkonda – Värska, Misso, Halliste, Antsla ja Peipsiääre vald. Uurimismeetodina on kasutatud üksikjuhtumitel põhinevaid süvaintervjuusid, mis viidi läbi kaheksa maaleasumise eestvedajaga.

Eesti maapiirkondade kontekstis on sellise algatuse peamiseks ajendiks kasvav mure tühjeneva kodukoha käekäigu pärast. Algatused tekkisid eri aegadel. Selgelt eristub kolm ajaskaalale paigutuvat algatuse etappi: 1) vabatahtlik tegevus kogukonna eestvedajate kaudu; 2) koostöö kohaliku omavalitsuse ja piirkonna vabatahtlike vahel; 3) üle-eestiline algatus „Maale elama“. Artiklis vaetakse tegevuste tulemuslikkust ning algatajate kogemusi.

Võtmesõnad: maapiirkondade hüved, arhitektuur, maastikud, kultuurilised väärtused, kogukonnad, omavalitsused

Sissejuhatus

Maapiirkondi seostatakse tavaliselt põllumajanduse ja teiste traditsiooniliste majandusharudega. Valdavalt linnakesksetes regionaalarengu-uuringutes kirjeldatakse maapiirkondi enamasti passiivsete ja mahajäävatena, kus



Foto 1. Kuremäe doktoraat (arsti eluruum, ehitusaeg orienteeruvalt 1860) 2016. aastal. Halliste (Mulgi) vald, Kulla küla. *Meelis Sõerdi* foto.

majandus- ja regionaalpoliitilised meetmed suudavad pakkuda üksnes mõningast leevendust (vt Ward, Brown 2009). Seoses mobiilsuse kasvuga ning üha suuremate nõudmistega elukeskkonna kvaliteedile on maapiirkonnad kui ressurss üha enam esile kerkinud. Maapiirkondade kinnisvara taas kasutuselevõtmise protsess on olnud küll aeglane, kuid see hoogustub tänu turundustegevusele.

Varasemad uuringud on näidanud, et unistus isiklikust ruumist koos vaikuse, roheluse ja turvalisusega on oluliseks ajendiks inimeste liikumisel linnast maapiirkondadesse (vt Wilbur 2014). Seda trendi nimetatakse kirjanduses vastu-urbanisatsiooniks (ingl k *counterurbanization*, harvem ka *desurbanization*; Boyle jt 1998) Maaelu idüllis (Bunce 2003) saab eristada kolme komponenti: maastikke, hooneid ja kogukondi ehk võrgustikke (Barr, Karunaratne 2002; Partridge 2010).

Keskustest eemal olevates piirkondades on Eesti maastikke ilmestavaiks maamärkideks tavaliselt enne II maailmasõda rajatud, aga sageli tühjalt seisvad taluhooned koos arhitektuurilist väärtust või ajaloolist pärandit kandvate endiste tootmishoonetega. Ka ajalooline asustumuster on oluline osa väärtuslikust pärandist (vt Hellström 2001), olles ühtlasi osa kultuurmaastiku definitsioonist (Kliimask jt 2016).

Käesolevas artiklis käsitleme eelkõige taluhoonete kui arhitektuuripärandi taaskasutamisele, uute elanike maapiirkondadesse toomisele ning

asustumustri säilimisele suunatud kohalikul ressursil põhinevaid algatusi. Selliste algatuste loomisel on oluline roll kohalikel kogukondadel ning võrgustikel, mis võimaldab neid vaadelda kultuuriliste, mitte ainult demograafiliste või regionaalpoliitiliste nähtustena (vt Scott jt 2018).

Artikli kesksed uurimisküsimused on, kuidas kasutatakse ehituspärandit turundusargumentina ning kuidas turundust on tehtud ja millised on algatajate hinnangud tehtule. Meie peamine soov uurimuse aluseks olevate intervjuude tegemisel oli saada eestvedajate vaadet uute elanike või kinnisvaraoomanike piirkonda toomisele. Põhiküsimus on, millised piirkonna turundamismeetmed toimivad ning milliseid maapiirkondade poolt pakutavaid hüvesid saab pidada määravaks otsustuste tegemisel ja kas neile tuginedes saab üles ehitada reaalseid strateegiaid, mis toetavad kohapealseid algatusi regionaalpoliitika ja maaelu elavdamise vaimus. Seejuures võime oletada, et nii omavalitsuste kui ka kogukondade seisukohalt on oluline, kelle poolt hooned kasutusele võetakse, millistesse sotsiaalsetesse gruppidesse tulijad kuuluvad ning kuidas see mõjutab kogukonna terviklikkust ja piirkonnale iseloomuliku ainelise pärandi säilimist.

Uuritavaks alaks on viis Lõuna-Eesti piirkonda, mida saab vaadelda sisemiselt tugevate kogukondadena. Nende täpsem iseloomustus on antud vastavas alapeatükis. Uuritud piirkonnad paistavad silma eripärase ajaloo-, loodus- ja kultuuripärandiga. Kogukondadena on siin käsitletud kohalikke omavalitsusi (valdasid) nende haldusterritoriaalse reformi eelsetes piirides (reform viidi läbi 2017. aasta oktoobris). Kõigis neis on tegeletud eri tasemel pikemat või lühemat aega uute elanike piirkonda toomisega, mille käigus on piirkonna eripärasid lahti mõtestatud aktiivsema turunduse suunas liikumiseks.

Uurimismeetodina on kasutatud üksikjuhtumitel põhinevaid süvaintervjuusid. Meetodi valiku põhjendusel ja respondentide valikul on pikemalt peatutud vastavas alapeatükis.

Ehituspärand kui maapiirkondade hüve

Kuigi maapiirkondade kui tagamaade uuringutes rõhutatakse sageli tugevat identiteeti (Hoggart jt 1995), on neis nähtud pigem linnadega koos arenevaid piirkondi ja esmaste ressursside baasi või siis linnade poolt juhitud kasvuprotsesside passiivseid vastuvõtjaid, aga üldiselt mitte konkurentsivõime parandajaid (Brown jt 1997). Eelkõige nähti maapiirkondade loodusvarasid majanduskasvu ja arengu lahutamatu osana (vt Deller jt 2001), jättes tähelepanuta maapiirkondadele omaste hüvede kasutamise võimalused või suhetes nendega pigem deklaratiivsel tasandil. Seetõttu on maapiirkondade arengut käsitletud läbi primaarsektoriga seotud tegevusalade, kus on oluline



Foto 2. Krati (Rae) talu häärber 2015. aastal. Sammaste küla, Mulgi vald. Meelis Sõerdi foto.

roll ettevõtlusel, töökohtadel ja vähemalt osaliselt toetustega seotud tegevusaladel, mis omakorda jätab kogu sektori majandusliku edukuse üha rohkem tagaplaanile.

OECD (2006) dokumendis „The New Rural Paradigm“ on välja toodud vajadus keskenduda maapiirkondade arengus looduslike ja kultuuriliste hüvede kasutamisele, rõhutades üha enam vajadust hinnata mittetraditsioonilisi ressursse põhjusel, et maapiirkondade mitmekesisuse juhtimine muutub nende arendamisel kohaliku poliitika võtmelemendiks.

Seni on maapiirkondade arengut asustuse taastamise või säilitamise võtmes üksikjuhtumite põhiselt vähe uuritud. Eestis ei ole statistika kõrvale panna ühtegi mõõdetavate tulemustega hüvede kasutamist hindavat uuringut. Üldjuhul on ka mujal maapiirkondade rahvaarvu muutumist vaadeldud muutuste kaudu majandusstruktuuris või tehnoloogia arengus (vt Ward, Brown 2009), aga ka elukvaliteedi kontekstis (Shucksmith jt 2009). Maapiirkondade hüvede rakendamist piirkonna arengu edendamisse ning kogukondade ja omavalitsuste tegevusi selles on vaadeldud üldiselt laiemas ruumilises skaalas (vt nt Fuller jt 2005), seostades neid post-produktivistlike protsessidega, s.t liikumisega tootmiskesksuselt tarbimiskesksuse poole (Halfacree 1997; 2007). Eraldi on vaadeldud suvilapiirkondade asustusstrateegiaid (Kauppila 2010; Hiltunen, Rehunen 2014), vanemate põlvkondade tagasi- või väljarännet maapiirkondadesse (nt Jauhiainen 2009; Norris, Winston 2010), aga ka eri piirkondade müügi- või kohaturunduse strateegiaid

uute elanike juurdemeelitamiseks (Burkhart-Kriesel jt 2014) ning turundusstrateegia ülesehitamist piirkonnaspetsiifilistele või traditsioonilistele toodetele (Shannon, Mitchell 2012).

Halfacree (2007) kirjeldab post-produktivistliku ühiskonna ühe mõõdetava väärtusena maaidüllit (rural idyll). Claval (2005) lisab siia linnaelanike paranenud majanduslikud võimalused, mis võimaldavad juurdepääsu maapiirkondade hüvedele, lahendades sel teel vajaduse isikliku ruumi järele ning andes võimaluse pääseda igapäevarutiinist. Plüschke-Altöf (2017) juhib tähelepanu maaidülliga seonduvatele teguritele, nagu rahulik keskkond, loodus või pärimuskultuur, mille abil saab üles ehitada piirkonna arengustrateegia ja aktiveerida kohalikke kogukondi. Väljatoodud tegurid on etendanud olulist rolli Eesti eri piirkondade turundamisel ja uute elanike või kinnisvaraomanike meelitamisel.

Keskonnast tulenevate hüvede kasutamine regionaalarengu kujundamisel annab võimaluse uurida seoseid keskkonna, elanikkonna ja majandusarengu vahel (Greenwood 1985). Deller jt 2001 osutavad, et elukeskkonna kvaliteet on tõusnud maapiirkondade tõmbeteguriks, mis on omakorda elukoha muutmisel määravam kui sobivate töökohtade kättesaadavus (Cromartie, Nelson 2009). Kuigi elukeskkonnast tulenevad hüved mõjutavad osaliselt eluruumide hinnataset (Waltert, Schläpfer 2010), on seni alahinnatud nende mõju piirkondlikule arengule (vt McGranahan 2008). Lisaks puuduvad selged kinnitused väljatoodud hüvede konkreetsest ja kiirest mõjust majanduskasvule ning seega võib juhtuda, et poliitikakujundajad võtavad otsuste tegemisel arvesse traditsiooniliselt majanduskasvule suunatud strateegiaid, aga mitte piirkondlike hüvede turunduspotentsiaali.

Niisiis saame välja tuua kolm peamist asjaolu, mis muudavad mingi piirkonna (peamiselt linnainimestele) ahvatlevaks elu- või puhkusekohaks (Barr 2002). Esiteks – sobiva kinnisvara olemasolu, kättesaadavus ning piirkonnaspetsiifiline arhitektuur. Teine oluline komponent koha väärtuse loomisel on maastik. Kolmandaks saab välja tuua kogukonna, võrgustikud, nende toimimise ja sotsiaalse keskkonna. Partridge (2010) on nimetanud elukoha muutmise ja võrgustike oluliste komponentidena ka avalike teenuste ja taristu kvaliteeti ning turvalisust ja õhkkonda üldisemalt. Tühjana seisvate hoonete kasutussevõtmine sisaldab seega mõtestatud valikuid arhitektuurist, maastikest, päranditunnetusest ja majandusest.

Maapiirkondade turundamine

Maapiirkondade teadlik ja teadvustamata mainekujundus on üldiselt seotud turismiga või ettevõtete tegutsemisvõimalustega. Teisalt aga ei ole maaturism traditsioonilises tähenduses suunatud uute elanike leidmisele ja kinnisvara

või elukoha leidmisele. Ettevõtlusele suunatud turundustegevused on pigem traditsiooniliselt olnud seotud majanduse struktuurimuutustega või paremate ressursside kättesaadavusega, olles eelkõige mõjutanud linnalähedaste piirkondade arengut (vt Rupasingha, Goetz 2004). Valdavalt on kasutamata sellised mitte otseselt tootmisega seotud, kuid siiski olulised tegurid nagu elukeskkond koos maastike, hoonete ja kultuuriga, teisisõnu: majandus- ja kultuuripärandiga. See väärib eraldi uurimist ja kirjeldamist kui rikkalik ja konkurentsivõimene tõstev ressurss, mis võib osutada oluliseks regionaalpoliitiliseks instrumendiks maapiirkondade arengu edendamisel. Vahest olulisemgi on aga kogu ettevõtmise interdistsiplinaarsus: arendades maapiirkondi on võimalus säilitada majanduse kõrval ka identiteedimarkereid – maastikke, arhitektuuri, kohalikku kogukonda ja kultuuri.

Üheks piirkondliku majandusarengu võtmeküsimuseks on saanud maapiirkonnad kui puhkuseveetmise või turismi sihtkohad (vt Tuulentie 2007, Halfacree 2011), mille erivormina võib lisada suvemajade olemasolul põhineva turismimajanduse (vt Williams, Kaltenborn 1999). Hooajaliselt kasutatavate suvekodude omanikud ehk suveelanikud kasutavad vaba aja veetmise võimalusena maapiirkondi kui avatud maastikke või ruumi, rõhutades olulise komponendina looduse esteetilisust (Green, Clendenning 2003) või kaitsealade lähedust (Beale, Johnson 1998).

Burkhart-Kriesel jt 2014 kirjeldavad lihtsustatult maapiirkondade turunduse protsessi uute elanike saamiseks, leides, et see ei ole põhimõtteliselt erinev toote või teenuse müügist ja turundusest. Elanike ligimeelitamiseks peavad maakogukonnad ennast positsioneerima suuremate keskuste suhtes atraktiivsete alternatiividena, kaasates majanduslikke elemente ja luues positiivset kuvandit – tuues esile eristuvad ning turundatavad väärtused. Kuigi viimaste hulka kuuluvad maastikud, kogukond ja sotsiaalsed võrgustikud koos teenustega, kinnistub esimene pilk ka olemasolevale arhitektuurile ehk eluhoonetele, mis on maastikul kergesti märgatavad. Vähemalt osaliselt on hoonete osas välja kujunenud tavalistel turureeglitel põhinev nõudmise–pakkumise suhe.

Kogukonna seisukohalt on enamasti oluline, millistesse sotsiaalsetesse gruppidesse tulijad kuuluvad. Samuti tõuseb küsimus, miks omavalitsused peaksid tahtma uute elanike saabumist ja kas olulisem on püüda suveelanikke või suunata jõupingutused uute püsielanike juurdemeelitamisele. Loomulikult saab maale tulemist vaadelda säästva käitumise ja tarbimise osana, võttes tinglikult aluseks ressursi (renoveeritavad või taaskasutatavad hooned) või siis kultuurimaastike säilimise ja taastamise, aga ka uued teadmised ja kogemused ning sotsiaalsete võrgustike uued mudelid. Schmied (2005) on jaganud võimalikud maaleasujate sihtgrupid viide rühma:



Foto 3. Peale Vabadussõda rajati tagasihoidlikumaid eluhooneid. Oja talu 2015. aastal. Toosi küla, Mulgi vald. *Meelis Sõerdi foto.*

1. Keskklasside elukvaliteediränne, mis on seotud otseselt materiaalsete võimaluste suurenemisega, staatusega ja isikliku ruumi vajadusega.
2. Kontrakultuuriline ränne ehk mitmesuguste subkultuuride saabumine maale (B-ühiskond). Selles grupis võib kohata maalilise elulaadi ihalejaid ehk nn puukallistajaid, aga ka teisi, kel side areneva mahekultuuriga.
3. Vähemkindlustatute ränne ehk grupp, kes püüavad maaleasumise kaudu oma elujärge parandada ja on liikumas lihtsamate töövõimaluste juurde.
4. Elutsükli ränne ehk senioride tagasipöördumine maale.
5. Tööga seotud ränne, mis on seotud konkreetse tööpakkumise või asjaosalise erialaga.

Võib väita, et kuigi eri tegevuste juures ei ole alati võimalik neid grupe oma strateegia elluviimisel selgepiirilisel eristada, võib nii protsessi kiirus kui mõju kohaliku kogukonna kujunemisele ja sotsiaalsele taristule olla erinev. Nii näiteks vajavad pensionärid suuremat sotsiaalteenuste paketti ja selle paremat kättesaadavust koos vastavate spetsialistidega; teisalt on peredele pigem oluline kohaliku kooli ja lasteaia seisukord, püsijäämine ja õppe kvaliteet. Kohapealsete teenuste hulk ja kvaliteet ei pruugi mängida olulist rolli suvekodu soovivatele sihtgruppidele, vaatamata sellele, et mingil määral on nad jaotatavad vastavalt sotsiaalsele staatusele, huvialadele või piirkonnaga seotud isegi oma töö kaudu.

Uuritavad maapiirkonnad

Kuigi mõnes omavalitsuses on piirkonna vabatahtlikule tegevusele tugineva turundamisega tegeletud juba paarkümmend aastat, saab välja tuua kaks olulist laiemat algatust. Misso ja Värskas eestvõttel loodi mittetulundusühing Tule Maale 2012. aastal. Soome omavalitsuste poolt käivitatud mudelile kohandatud üle-eestiline algatus „Maale elama“ hõlmas esialgu (2013) Lõuna-Eesti omavalitsusi ja kogukondi (Lakson 2016). Aasta hiljem laiendati algatust üle riigi.

Piirkonna turundamisele suunatud tegevusi on üldiselt algatanud piirkonnas elavad vabatahtlikud kogukonnapõhiselt. Tegutsemispiirkonnaks kujunenud kogukond kattub tavaliselt vähemalt ühe äsjase haldusterritoriaalse reformi eelse omavalitsuse territooriumiga ning omavalitsused on piirkonna turundustegevustesse kaasunud eri aegadel. Seetõttu on käesolevas analüüsis kogukonnad võrdsustatud omavalitsustega ja selliselt ka tekstis välja toodud. Uuringus käsitletud omavalitsustes on eri etappides kasutatud erisuguseid lähenemisi ja suunatud turundust eri sihtgruppidele. Omavalitsuse rahvaarv tugineb Statistikaameti 2017. aasta näitajatele. Esitame järgnevalt uuritavate kogukondade üldiseloomustuse.

1. Eesti kagunurgas asuva Setomaa puhul vaatleme kaht ajaliselt järgnevat perioodi: omaaegseis Meremäe ja Mikitamäe valdades aastail 1998–2005 ning Värskas vallas 2005–2015 toimunud tegevusi. Meremäe vald asub Võrumaal, Mikitamäe ja Värskas vallad Põlvamaal. Kõik kolm on praegu osa Setomaa ühendvallast. Elanike arv on enim positiivses suunas muutunud endises Värskas vallas: 2009. aastal ca 1350 inimest; 2018. aastal ca 1400.¹ Autorid teadsid uuritavaid piirkondi välja valides, et Setomaal on olemas nii kultuuriline omapära kui ka pikaajaline kogemus kohaliku maaelu tutvustamisel ja uute elanike juurdetoomisel. Setomaa omavalitsustest on Värskas vald osalenud nii MTÜ Tule Maale kohalikus projektis kui ka üle-eestilises algatuses „Maale elama“.
2. Misso vald (elanike arv 630) asub Võrumaa kagunurgas. Liitumisel moodustas osa uuest Rõuge vallast. Misso vald on maaelu ja maapiirkonna hüvede turundustegevuse poolest hästi tuntud, sealses kogukonnas on ka kõige mitmekihilisem organisatsiooniline kogemus.



Joonis 1. Uuritavate omavalitsuste asukoht.

1 Siin ja edaspidi rahvaarv 01.01.2018 seisuga.

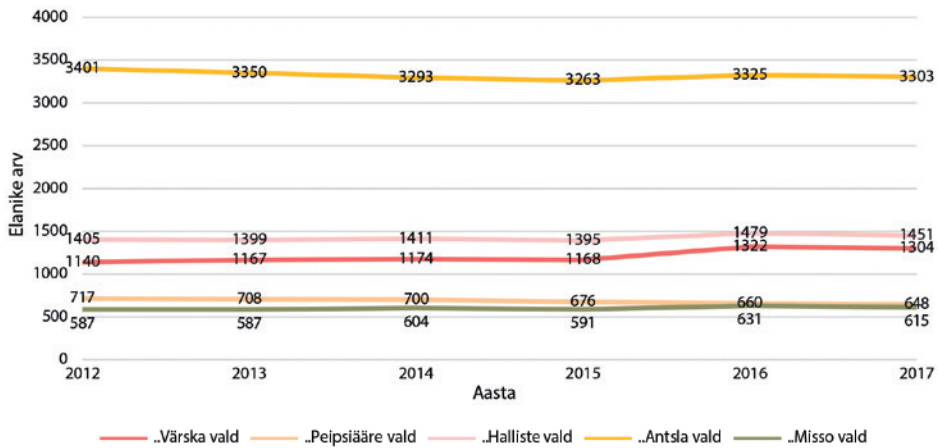
Kuigi tegevused kooli püsimiseks osutusid tulemuslikuks ainult lühiajaliselt, annab esialgne positiivne kogemus võimaluse arutleda strateegiate sobivuse ja jätkusuutlikkuse üle. Kogukond on MTÜ Tule Maale eestvedaja ja osalenud algatuses „Maale elama“.

3. Halliste vald (elanike arv 1487) asub Viljandi maakonnas. Liitumisel 2017. aastal moodustas osa Mulgi vallast. Halliste on oluline Mulgimaa pärandi ja kultuurilooa seotud kihelkonnakeskus, kus on pikaajalised kogemused (alates aastast 1999) vabatahtlike toel elanike maalekutsumisel, kinnisvaraomanike kaasamisel ja maaelu tutvustamisel. Kogukond on osalenud algatuses „Maale elama“.
4. Antsla vald (elanike arv 3376) asub Võru maakonnas. Liitumisel Urvaste vallaga nimi ei muutunud. Antsla vallas asub samanimeline vallasisene linn. Algatusega „Maale elama“ liituti omavalitsuse initsiatiivil 2013. aastal. Enne seda oli üksikute vabatahtlike toel tegeletud piirkonna turundamisega Karula Rahvusparkis ja sellega piirnevatel aladel.
5. Peipsiääre vald (elanike arv 665) asub Tartumaal. Liitumisel Pala, Vara ja Alatskivi vallaga jäi uue omavalitsuse nimeks samuti Peipsiääre vald. Muudest siin vaatluse all olevatest piirkondadest on see oluliselt erineva kultuurilise ja ajaloolise taustaga. Valla elanikest moodustab 91% põline vanausuliste kogukond. Algatusega „Maale elama“ on seotud endine Alatskivi vald, aga Tartumaa vanausuliste külades on piirkonna tutvustamisega seotud tegevus käinud mikrotasandil ning isevoolu. Kuigi sobivat kinnisvara leidub, on seda müügis vähe ning valdavalt on takistavaks asjaoluks lai pärijate ring ja seetõttu ebakindel asjaajamine. Uuritavate piirkondade hulka on Peipsiääre vald valitud eelkõige seetõttu, et saada aimu kohaliku konteksti eripäradest uute elanike vastuvõtmisel.

Piirkondi iseloomustava kokkuvõttena näeme, et elanike arvu muutused viimase 6 aasta jooksul ei ole olnud nimetamisväärased (joonis 2). Üheski vaadeldavas omavalitsuses ei ole toimunud kiiret vähenemist, kuid väike tõus on toimunud Värskas, Hallistes ja Missos, kus piirkonna turundus on olnud kõige pikema ajaloo ja intensiivsem. Siiski ei saa olemasolevate andmete alusel üheselt siduda elanike arvu muutust neis omavalitsustes läbi viidud turundustegevustega.

Uurimismeetod: süvaintervjuud

Maaelanikkonna demograafiliste protsesside uurimisel on Smith (2007) osutanud, et kvantitatiivsete meetoditega saab vaadelda üksnes suurematel andmekogudel põhinevaid ruumilisi muutusi, mis aga jätavad kõrvale piirkondlikud leibkondade uuringud ning elanike sotsiaal-kultuurilised iseärasused.



Joonis 2. Elanike arvu muutus uuritavates omavalitsustes 2012–2017. Allikas: Statistikaamet.

Viimaste eelistamisel valitseb omakorda oht, et võib kaduda ülevaade muutuste sotsiaal-ruumilisest iseloomust. Seetõttu on hakatud maapiirkondade uuringutes kombineerima mitmesuguseid meetodilisi ja teoreetilisi lähenemisviise, et teadvustada ka sotsiaal-kultuuriliste aspektide olulisust (vt Milbourne 2007).

Siinse uurimuse meetodiks valiti kvalitatiivne süvaintervjuu. Küsitluskava koostamisel lähtusime oma peamistest uurimisküsimustest: „Kuidas on uuritavates maapiirkondades turundust tehtud ja kuidas kasutatakse ehituspärandit turundusargumentina?“ Küsitluskava oli kokku seatud poolstruktureerituna. Peateemad räägiti läbi avatud küsimustega, täpsustavaid lisaküsimusi küsiti üle eelkõige juhtumel, kui raamteemade lahtirääkimisel nendele vastuseid ei antud.

Intervjuudes käsitleti uuritavate piirkondade seisukohalt kolme olulist valdkonda: 1) väärtusi (sh hooned, maastikud); 2) protsessi ehk turundustegevusi; 3) koostööd kohaliku omavalitsusega. Lisaks uuriti töö seisukohalt olulisemate ressursside (nt tühjad hooned), aga ka kogukondliku toe (sh algatustesse suhtumine) olemasolu.

Küsitletavate valik põhines autorite varasematel piirkondlikel kontaktidel, lisaks küsisime nende valikuks nõu teemaga kursis olevatelt kohaliku kogukonna liikmetelt ja erialakolleegidelt. Varasematele kontaktidele toetudes oli teada, et vaatlusalustes piirkondades ei saa selle initsiatiivi eestvedajate hulk olla suur, kuna protsessi algus oli kõikjal isetekkeline ning tegutsemine ei ole olnud episoodiline (lühiajaline), s.t eestvedajate osas valitseb üldiselt järjepidevus. Uuringus küsitleti kokku 8 inimest, kes kõik on eri aegadel olnud seotud maapiirkondi turundavate tegevustega ja on kursis piirkonna kultuuritausta, hüvede, ressursside ning probleemidega.

Küsitluskavad saatsime paar päeva enne intervjuude toimumist asjaosalistele ette, mis kergendas enamikul juhtudel ka jutulesaamist ning võimaldas informantidel paremini aru saada, milliste teemade vastu huvi tunneme. Intervjuu kestuseks planeerisime poolteist tundi, tegelikkuses kujunes intervjuu keskmiseks pikkuseks aga kaks tundi. Tunni ajaga jõudis küsitluskava teemaderingi läbi vastata vaid oma kodukoha arendamise ja sinna uute elanike otsimisega tihedalt ning teadvustatult seotud olnud inimene. Kaks kokusaamist toimusid osalise topeltintervjuu vormis. Misso piirkonna algatuse kaks võtmeisikut said intervjuule tulla korraga, üks osales intervjuul tunni, teine selgitas veel lisatunni jagu toimunu taustu. Asjaosaliste hõivatust teades püüdsime sel korral küsimusi pikemate mõttepausideta aktiivselt esitada. Sama küsimuse korraga kahelt võtmeisikult küsimine aitas ka mitmeid asjaosaliste omavahelisi eriarvamusi välja tuua. Üks osaline topeltintervjuu toimus ka Värskas – vastaja 2 vastas kaks tundi, vastaja 3 osales intervjuu alguses poole tunni jagu.

Lisame, et Misso juhtumil edukalt katsetatud „püstoletnograafiline“ küsitlusviis oli õigustatud teistegi ametliku asjaajamisega kokku puutunud informantide juures. Vastused tulid kiiresti, täpse sõnastusega ning ühe tunniga jõuti läbi käia lai valik küsimusi.

Kogukondlik initsiatiiv ja võrgustikud

Kogukondlikud protsessid on pika eelloo ja raskesti määratleva mõjuga. Kogukonna juhitud protsesse on ajendanud enamasti omavalitsuste ja kodanike vahelised suhted kohaliku poliitika raames ja muutustest tingitud kokkuhoiumeetmed koos eelarve prioriteetidega. Seejärel on omavalitsustes tekkinud huvi toetusmeetmete sisseseadmiseks, mis aitaksid kodanike algatusi edasi viia. Tulenevalt elanike vananemisest, vajaduse vähenemisest ning kasvavast mobiilsusest on mõned avalikud teenused koos kohapeale elukvaliteedi eeldatava muutustega teatava surve all. Selliste olukordade leevendamiseks ja kohapeale arengu toetamiseks tekivad vabatahtlikkusel põhinevad initsiatiivid, mis mõnel juhul võivad oma väljundi leida ka sotsiaalse ettevõtluse vormides (de Haan jt 2017).

Eesti maapiirkondade kontekstis on sellise algatuse peamiseks ajendiks kasvav mure tühjeneva kodukoha käekäigu pärast. Põhjustena nimetati intervjuudes kõige enam hirmu kohaliku kooli sulgemise ning traditsioonilise asustusmustris ja arhitektuuri kadumise ees. Siia saab liita nii kohatise tööjõupuuduse, aga ka tulevikku vaatavalt kasutamata jäänud võimaluse maapiirkondade eeliste tutvustamisel. Algatused tekkisid eri aegadel ja sõltusid suures osas eelkõige huvi ning vabatahtlike olemasolust, mitte niivõrd kohaliku poliitika toetusest. Selgelt eristub kolm ajaskaalale paigutuvat algatuse etappi.



Foto 4. Misso kool 2018. aasta augustis. Mure kooli püsimise pärast pani kogukonna tegutsema. *Madis Rennu foto.*

1. Vabatahtlik tegevus, mis tugines kogukonna ühe või mitme eestvedaja kaudu toimuvale infovahendusele. Tegevusest teadis väike ring asjahuvilisi, laiem tuntuks kohapeal levis kinnisvarapakkujate seas. Info liikus kohaliku aktivisti ja potentsiaalsete maaletulijate vahel. Perioodi iseloomustab kinnisvarafirmade poolne vähene pakkumine ja majaomanike tagasihoidlik teadmine oma hoonete väärtusest. Kiirete tulemuste ilmnedes kasvas seniste omanike usaldus. Töö oli vabatahtlik ja tehti tasuta saamata. Eestvedajad tegelesid oma kohapealse võrgustiku ülesehitamisega. Eelkõige paigutuvad siia gruppi Värskas (algus 1998) ja Halliste vald (algus 1999).
2. Koostöö kohaliku omavalitsuse ja piirkonna vabatahtlike vahel. Koostööks moodustati organisatsioon nimega MTÜ Tule Maale. Tegevus oli süstematiseeritum, põhines väljapoole suunatud ettevõtmistel (sh kinnisvara ja töökohtade reklaam) ning protsessi vedas mitu inimest. Tegevus oli ajendatud murest kohapealse sotsiaalse taristu püsijäämise, tööjõupuuduse, aga ka arhitektuuriliste väärtuste säilimise osas. Siia liigitub algselt Misso vald ja veidi hiljem ühines ka Värskas vald, koostöö tulemusel valmis neil ka maalekolijaid abistav ühine veebileht.²

3. Üle-eestiline algatus „Maale elama“. Sai alguse 2013. aastal Lõuna-Eesti omavalitsusi ja kogukondi hõlmava pilootprojektiga, muutudes aastast 2014 kogu riiki hõlmavaks programmiks. Sellega liitusid kõik uuritavad omavalitsused ning eestvedajate ja vabatahtlike tegevusele tuli toeks omavalitsuste panus. Programmiga liitusid ka Antsla ja Alatskivi vald, kus varem teadlikku maapiirkondade turundustegevust ei olnud toimunud.

Seega oli algatusprotsessi pikkus omavalitsustes erinev. Sajandivahetusel tekkinud algatused kuulusid pigem erandite valdkonda; ka MTÜ Tule Maale on vaadeldav üksiku kogukondliku katsetusena, aga 2013. aastal käivitunud „Maale elama“ algatus kaasas suure osa Eesti omavalitsusi. Paljudel omavalitsustel oli see esimene kord puutuda kokku oma piirkonna reaalse reklaami ja turundusega. Tulemuslikkuse osas mängis rolli juhuslikkuse moment. Raske on võrrelda omavalitsusi, kus mingid turunduselemendid on kujunenud pikema aja jooksul, nende omavalitsustega, kes hakkasid vaadeldavates suundades tegutsema hiljem. Samamoodi on keeruline mõõta ja võrrelda maaletulijate arvu ja uue omaniku leidnud majade hulka. Osalt on tegemist vabatahtlike tegevuse tulemiga, osalt juba kujunenud mainega ja tekkinud võrgustikuga. Kinnisvara soetamise ja maalekolimise ajend vajab edasiste strateegiate kohaldamisel täpsemaid süvauuringuid.

Vaatamata maapiirkondade hüvede teadvustamisele suunatud tegevuste uudsusele läks protsessi algperiood tagasilööride ja probleemideta. Ei tekkinud konflikte saabujate ja põliselanike vahel, põhjuseks ilmselt maaletulijate reaalne huvi piirkonna vastu, nende kultuuri- ja hariduslik taust. Samuti saab välja tuua tulijate ootused piirkonna ja kogukonna suhtes, avatuse ja valmisoleku igakülgeks koostööks. Neis piirkondades rõhutati ka väärtusliku, piirkonda ilmestava arhitektuuri päästmise vajadusest tõukuvat koostööhuvi. Nii eestvedajate vahetumine (Värskas) kui ka haldusaparaadi kaasamine toimus loomuliku protsessi osana.

Omavalitsused võivad mängida algatustes ja vabatahtlike tegevuses olulist rolli nende rahalisel toetamisel või vajalike spetsialistide – näiteks pärandehituse ekspertide – kaasamisel, aidates kaasa paremate tulemuste saavutamisele. Kui aga osaliste eesmärgid täielikult ei kattu, on võimalik, et omavalitsus võib hakata vabatahtlike tegevust liigselt suunama ning rõhutama kiirete saavutuste ja tulemuste vajadust. Sellised küsimused ja puudused ülesannete ning rollide jaotumisel võivad saada konfliktide allikaks.



Foto 5. Ees-Kõivu talu 2018. aastal. Hilana küla, Setomaa vald. Toomas Tuule foto.

Sissevaateid piirkondade kogemustesse

Uuringus osalevates kogukondades sai piirkonna tutvustamine omavalitsuste tegevuse osaks. Erandiks on siinkohal endine Peipsiääre vald, kus omavalitsuse huvi ja panus jäi tagasihoidlikuks ning piirkonna turundus püsis märgatavana üksnes tänu vabatahtlike positiivsete kuvandite loovale tegevusele. Väärrib märkimist, et Antsla valla laiem tutvustamine sai alguse algatuse „Maale elama“ toel vallavalitsuse töötajate initsiatiivist. Senine tegevus selles piirkonnas oli seotud valdavalt valla piires asuva Karula rahvuspargi ja sealse kogukonna tegevusega uute elanike kaasamisel.

Missos toimus piirkonna tutvustamine ja turundus kolmepoolses ning planeeritud koostöös. Tegevusse on kaasatud omavalitsus, vastavate eesmärkidega mittetulundusühing ja ettevõtjad. Viimased on initsiatiivi algatajad tulenevalt pidevast vajadusest uue tööjõu järele ning samal ajal muret tundes kohaliku arengu pärast. Kuigi vahepealsed tagasilöögid vähendasid omavalitsuse huvi ning viisid omavalitsuse protsessist lühiajaliselt eemale, on viimastel aastatel koostöö taastunud. Omavalitsuse tegevust saab protsessi loomuliku osana käsitleda Värskas ja Missos, aga ka omavalitsuse töötajate initsiatiivil põhineva algatuse loomisel Antslas 2013. aastal. Varasem vabatahtlike tegevus koos eelarveliste vahenditega algatuses „Maale elama“ osalemiseks andis tegijatele võimaluse paremaks piirkonna turundamiseks üle-eestilises kontekstis ja kogemuse jagamiseks. Lisama peab, et Missos ja Hallistes võtsid kohaliku algatuse eestvedajad kohalikud valimised. Hallistes ei käsitletud kuni algatuseni „Maale elama“ turundusega seotud tegevusi kohaliku poliitika osana, vaid loomuliku vabatahtliku tegevusena, ühe segmendina piirkonna käekäigust huvitatud võrgustiku arengust.

Värskas (Setomaa)

Värskas ning ülejäänud Setomaa tegevusi on siinses uurimuses keeruline eristada. Üldiselt kajastus intervjuude vastustes paralleelselt nii Värskas eraldi kui kogu Setomaal ellu viidud tegevuste sarnasus ja tegevuste laienemine üle olemasoleva omavalitsuse piiride.

Algatuse eestvedaja on Setomaa juurtega ning ostis Meremäe valda maja aastal 1998, hakates seejärel kaasama oma sõpruskonda. Sihtgrupiks olid nii Tartu kõrgkoolides õppinud Setomaa juurtega tudengid kui omakorda nendega läbi käivad, Setomaast kui kultuuripiirkonnast huvitatud, eelkõige humanitaaraladel õppivad või tegutsevad sõbrad. Piirkonnas tegutses noortest põliselanikest moodustunud Seto Noorte Selts. Vastaja 1 kõneleb oma esimeste sõprade Setomaale tulekust 15 aastat tagasi:

... ja siis see ütleme tutvusringkond 15 aastat tagasi, ütleme siis selline kes tulid ise omal huvil, võiks öelda, et süvahuviiga. Et kas jääda elama või pidada seda suvekoduna. Ja mitmel on olnud lapsed juba siin põhikoolis ning võib öelda, et niimoodi... südame kutsel... [see kõik toimus].
(VM 2018: Värskas.)

Ühtlasi on sellest perioodist saanud alguse Setomaa laiem mainekujunduslik tõus, mis on jõudnud pärandihuvilise meediaajalgija tähelepanuvälja nii kultuuriliste kui ka majandusarengule suunatud tegevuste kajastuste kaudu. See Setomaale omane protsess on leidnud käsitlemist kui kuvandi ümberpööramise strateegia, mida on uurinud oma Seto- ja Mulgimaad puudutavas doktoritöös Bianca Plüschke-Altöf (2017).

Värskas ja Setomaa nn taasärkamist käsitletakse mitmekihilise, laia osalejaskonnaga ning aktiivse seltsielu toel edeneva protsessina (Keso 2009). Seto Noorte Seltsi korraldatud sündmused jõudsid korduvalt ka meediasse. Ühe näitena olgu siinkohal välja toodud Potisetude rännakud Petsrimaa piiri äärest Tartusse (Harju 2003). Seda retke on oma intervjuus rõhutanud ka Vastaja 2 Värskast, nimetades ühe Setomaale tulekut tõsisemalt käima-tõukava jõuna just Potisetude retke seltskonda ja sellele üritusele eriomast, omaaegset rahvakultuuri ning tänapäeva siduda püüdvat fiilingut (VM 2018: Värskas).

Kogu Setomaad hõlmavatest kogukonda siduvatest, aga ka väljapoole suunatud mainekujunduslikest tegevustest võib lisaks tuntud suursündmustele tõsta esile mõned konkreetse kohaga seotud, kuid kultuurilooliselt suhteliselt uustekkelised nähtused. Nii on hakatud Nedsaja küla Värskas nimetama Setomaa Kalamajaks, seda kuvandit toetab ka Nedsaja Küla Bändi teke.

Misso

Vaatamata sellele, et Misso piirkond ei olnud esimeste piirkonna turundajate seas, on see arvatavasti kõige rohkem meediakajastust saanud maaletulemise ja maapiirkondade taasisustamise lugu (vt Niitra 2016). Teisalt võib välja tuua, et tegemist on kõige paremini ette valmistatud ja kõige suurema vaba-tahtlike grupi osalusel ellu viidud tegevustega. Protsessi tugevust ja läbimõeldust iseloomustab fakt, et alates 2006. aastast peeti Misso valla Tsiistre kandidis iga nädal piirkonna arengust huvitatud entusiastide koosolekuid. Misso Vastaja 1 sõnutsi ei olnud alguses põhiprobleemiks tööjõu puudus, vaid:

[---] pigem just kohaliku küla ja kogukonna kokkukuivamise tunne sai aruteludel peamiseks taganttõukavaks jõuks.

Algatusgrupp koostas küla põhjaliku arengukava kümneks aastaks. Kavas oli ka üks konkreetne edasisi suundi käima lükkav tegevus – kohalike kinnistuomanikega suhte loomine, et kaardistada tühjana seisvad hoonestatud kinnistud ja nende omanikud, kes elavad kodukohast väljaspool. Nende n-ö ettevalmistavate tegevuste jooksul selgus, et kommunikatsioon omaniku, kogukonna ja uuselaniku vahel ei ole alati lihtne. (VM 2018: Misso.)

Eestvedajate hinnangul oli otsinguprotsess pidev, kasvav ja arenev ning oluline murdepunkt toimus 2012. aasta augustis, kui sai selgeks, et sügisel läheb kohalikku põhikooli ainult 29 last. Seda ei saanud pidada jätkusuutlikuks. Sama aasta sügisel levis meedias uudis, et Misso vald otsib uuteks elanikeks lastega peresid ja kohe septembris tulid ka esimesed püselanikud koos kooliealiste lastega. Seega võib kooli püsimise taotlust pidada peamiseks ajendiks, mis tingis kogu ettevõtmise koos inimeste kutsumisega.

Osaliselt võib 2012. sügisel toimunud sündmusi pidada uue vallavalitsuse tulekuga alanud kolme aasta pikkuse arendustöö tulemuseks, millega kaasnes valla arendamisele suunatud eelarve ja projektipõhiste toetuste mitmekümnekordne suurendamine. Selline edulugu ei olnud masujärgsel ajal piiriäärse valla kohta sugugi tavaline. Omavalitsuse omanduses polnud küll märgatavas mahus tühjana seisvaid eluhooneid, kuid toimus aktiivne inventuur ning selle esialgsed tulemused andsid samuti kindlustunde, et uued elanikud võivad saabuda (VM 2018: Misso).

Näide hoonete müügi protsessist (Misso Vastaja 2):

Näiteks nii, ütleme, et on tulemas viie lapsega pere ja neil on vaja eluaset. [---] Protsess algas selliselt – maaomanik teeb lepingu MTÜ-ga, et ta annab volituse tegelda maja müügiga. Ja MTÜ või ka uus omanik ei pea seda raha kohe ära maksma, maksmine peab olema tehtud viie aasta pärast. Ja et hind on selline ja selline, [see lepitakse kokku lepingu sõlmimisel].

Misso Vastaja 1 täiendab:

MTÜ äriplaan oli [---], et me paigutame mitmed pered ja nemad hakkavad meile juba n-ö liisingut maksma. Ja sellega me saame juba järgmisi talusid korda teha. Ja lõpuks nagu panga põhimõttel – et kui tuleb aeg, siis me maksame sellele maaomanikule. Päris elu kujunes veidi teistsuguseks.

Misso lähenemist, kus püütakse kohalikest võimalustest ning uusasukate oskustest maksimaalselt tootlikku sümbioosi luua, võib teistest maale aitamise ettevõtmistest selgelt süsteemsemaks pidada. Tänu meediakajastusele teati ettevõtmisest üle Eesti. Kuid plaanide maksimaalsele rakendumisele sai takistuseks oskuste, kogemuste ja inimressursi nappus. Ka kogukonna talvuspiir tuli üsna kähku ette – huvilisi oli ju sadu ning kandideerimiseks esitatud motivatsioonikirju ehk „kirjandeid“ kogunes kiiresti päris suur hulk.

Maapiirkondade kinnisvara hind on viimase kümnendi jooksul kiiresti kasvanud. Nii võib Misso näitel kinnitada, et juba kampaania alguses hakkas kinnisvara hind kiiresti tõusma. Teistes piirkondades on hinnatõus olnud pidev. Hüppeline kallinemine toimus kiirel majandustõusu perioodil enne 2008. aasta majanduskriisi. Kui paarkümmend aastat tagasi ei olnud maa hind majaostul olulise tähendusega, siis praeguseks on maale tekkinud reaalne väärtus. Majaostul on määrav roll maatüki suurusel, aga mitte hoone seisukorral. (VM 2018: Misso.)

Kokkuvõtvalt võib väita, et Misso paistab silma oma jõulise maaelu turundava tegevusega, olles sedaviisi tegelenud tõhusa mainekujundusega. Ruumilises plaanis on Misso iseloomustamiseks kasutatud sõnaühendeid, nagu „kõige kaugem punkt üldse“ või „Eesti kaardi viimane ots“. Misso valla Tsiistre küla tuntakse „maaelu kogemise külana“. Misso lähedal asub Mauri põliskodude küla.³

Halliste

Halliste vald on tugeva Mulgi kultuuri pärandiga piirkond, mis kajastub ka kohalikus arhitektuuris. Eelkõige arhitektuuri ja vanade eluhoonete päästmisele ning taastamisele suunatud tegevuse algatasid vabatahtlikud 1999. aastal. Tegevus on leidnud ka meediakajastust ja võrdlust teiste omavalitsustega (Niitra 2013). Kuigi protsess on pikaajaline ja probleemid sotsiaalse taristuga sarnased teiste perifeersete maavaldadega, ei ole tegevused suunatud üksnes uute elanike saabumisele. Pigem on rõhk uute ja teadlike kinnisvaraomanike leidmisel kinnisvara ja piirkonna hüvede tutvustamise ning võrgustiku laiendamise teel.

3 www.eestimaapõliskodud.ee

Piirkonna arhitektuuri iseloomustavad jõukate taluperede loodud sajandivanused taluhäärberid, mille korrastamine on suhteliselt kallis ja vastutusrikas tegevus. Müüdavate hoonete seas on ka peale Vabadussõda rajatud asundustalusid ja muid eraldiseisvaid hooneid. Info kinnisvara kohta tuleb üldiselt otse omanikelt. Tegevust on saatnud märgatav edu, sest aja jooksul on vähenenud tühjade eluhoonete arv ja seetõttu lühenenud saadaoleva kinnisvara nimekiri. (VM 2018: Halliste.)

Konflikte ja probleeme uute saabujate ning põliselanike vahel ei ole. Pigem on probleemiks mõne uue kinnisvaraomaniku tegevusetus või oskamatus oma vara eest hoolt kanda. Nagu Värskas ja Setomaal on ka siin juhtumeid, kus uued omanikud müüvad kinnisvara edasi põhjusel, et jõud ei käi üle. Ehitusalaste oskustööde tegijate leidmine on sageli probleemiks, aga valikut on aasta-aastalt rohkem, vastavalt kontaktide lisandumisele. Aastal 2008 tehtud Viljandimaa meeskäsitöölise uurimuse tulemustest on teada, et mitmed kohalikud ehitusmeistrid mainisid oma klientuuri olulise osana uusi elanikke. Siiski on kõigi vaadeldud meistrite tegutsemispiirkonnad viimase paarikümne aastaga oluliselt suurenenud. (Parts 2009.)

Kohapealse sotsiaalse taristu olemasolu ei ole olnud märgatavaks toeks senisele tegevusele või uute tulijate otsustuskriteeriumiks. Märkimisväärne osa uutest elanikest on asunud endise Halliste valla äärealal asuvasse eluhoonetesse ja on seetõttu pigem seotud naabervaldades asuvate koolide ning lasteaedadega. Kohapealseid teenuseid tarvivad uue elanikud vähe, olulist osa mängib siin ka maakonnakeskuse lähedus. Kuid küsitletav märkis, et ei tea ühtegi piirkonnast lahkunud perekonda, kelle lahkumise põhjuseks oleks olnud hariduse kvaliteet või kättesaadavus. Pigem lahkuvad noored piirkonnast peale gümnaasiumihariduse saamist ja tagasitulijate hulk on väike. (VM 2018: Halliste.)

Otseselt piirkonna turundamisele suunatud organisatsiooni ei ole loodud. Vabatahtlikus töös on toeks kohalikku konteksti tundvad külaelanikud. Samamoodi liigub info võimalike müüki minevate hoonete kohta. Uusi elanikke püütakse kaasata kohalikku kogukonda ja seltsitegevusse. Kuigi paljud saabujad ei ela alaliselt kohapeal, on nende kaasamine hinnanguliselt õnnestunud. Samuti aitavad nad oma kogemuste ja tegevusega piirkonda väga edukalt turundada. (VM 2018: Halliste.)



Foto 6. Rehega saun Mulgimaal Kulla külas Napsi-Andrese talus peale põhjalikke taastamistöid. *Andres Rõigase foto.*

Halliste kihelkonda tuntakse kui Mulgimaa keskust. Uuenduslikke mainekujenduslikke märksõnu ei ole kasutatud. Kogu Mulgimaa kontekstis kasutatakse piirkonna turundamisel sõnapaari „Üitsainus Mulgimaa“.

Antsla

Endises Antsla vallas toimuvad tegevused võib vastaja kirjelduse põhjal selgelt jagada kahte ossa. Pikemad traditsioonid maapiirkondade elavdamisel ja hüvede turundamisel on Karula rahvusparki territooriumil ning sellega piirnevatel aladel. Valla kaasamine tervikuna toimus vallavalitsuse töötajate initsiatiivil koos algatusega „Maale elama“ 2013. aastal. Oluline osa idee levikul oli SA Võrumaa Arenguagentuuril. Esimesed katsetused piirkonna turundamisel tehti koos Urvaste vallaga, kuid hiljem keskendusid eestvedajad üksnes ühele omavalitsusele.

Protsessi eestvedajad on küll aktiivselt kogunud informatsiooni müüdava kinnisvara kohta ja messidelt saadud tagasiside on positiivne, kuid müüdud kinnisvara hulk on tagasihoidlik ja puudub täpne ülevaade, kui palju on mõjutanud uute kinnisvaraomanike saabumist kohapealse algatusrühma tegevus ja kui palju üldine maapiirkondade positiivsema kuvandi tekkimine või kinnisvarafirmade töö. Kuigi omavalitsus ja vabatahtlikud kogusid infot tühjade hoonete kohta, on suurem osa kinnisvarast müüdud kinnisvarabüroode kaudu. Koostööd nendega võib nimetada heaks ja vastastikune infojagamine toimib.

Nagu ka teistes maapiirkondades tõuseb Antslas probleemseks esile valdadeskuses asuva kinnisvara väärtus ja võimalike saabujate huvi puudumine selle vastu. Hinnanguliselt on Antsla linnas praegu 100 tühja eluhoonet ja elanike arv on vähenenud viimase 25 aasta jooksul 2500-lt inimeselt 1300-le. See väide tõendab, et vaatamata väikelinnade näilisele hubasusele on kindel, et maaetulistele on oluline isiklik ruum. Seepärast tühjenevad väikelinnad edaspidigi ja ei ole uutele elanikele atraktiivseks elukohaks. Teisalt, vaatamata pidevale konkurentsile uute elanike juurdemeelitamisel ei ole väikelinnad oma arengueesmärkides välja toonud märkimisväärseid meetmeid selle reaalseks saavutamiseks (vt Luukas 2013). Tegemist on laiema väikelinlikku kultuuripärandit illustreeriva trendiga, mis käesoleva uuringu kontekstis puudutab ühte omavalitsust, kuid ka teisi nii väikesi kohalikke kui isegi maakonnakeskusi.

Kogukonnas ei ole nähtavat vastuseisu uutele elanikele, pigem iseloomustab suhtumist ükskõiksus. Tulevikku nähakse pigem sarnaselt nende omavalitsustega, kus protsess on toimunud pikemalt; piirkonna turundamiseks peaks olema loodud vastavate eesmärkidega mittetulundusühing. (VM 2018: Antsla.)

Antsla vald on üheks näiteks, kus algatus toimus vallavalitsuse initsiatiivil ning kohalike ametnike toel, kuid siiski võib osaliselt järeldada, et selline lähenemine jääb kogukonnale kaugeks. Kuigi vallavalitsuse initsiatiivi võis märgata nii Missos kui Hallistes, saab seda seal pidada kogukonna vajadusest tekkinuks ja seetõttu ka tulemuslikumaks. Otsustus- ja võimutasandite osalemine vaadeldavates tegevustes vajab edaspidi täpsemat kirjeldamist ja võimalusel vajalike tegevuskavade ning vastutusvaldkondade koostamist.

Peipsiääre

Haldusreformi-eelne Peipsiääre vald on sügavate kultuuriliste eripäradega, peamiselt vanausulistega asustatud piirkond. Viimase kümnendi jooksul on kogukonda elavdanud uued elanikud ja suvilaomanikud, kelle tegevus on suunatud kohapealsete traditsioonide säilitamisele ja ajapikku ka kohalike elanike kaasamisele. Piirkonna elavdamisel ja võimalike uute elanike kaasamisel ei tegeleta niivõrd majade müügiga, vaid pigem positiivse kuvandi loomisega. Piirkonda iseloomustatakse kui vaikset ja rahulikku, sellele lisandub väärikas kultuuri- ja ajalooline taust. Kohapealse ettevõtluse kaudu ja külaseltsi asutamisega on uusasukad võtnud kogukonna elavdamise ja kaasamise osas olulise rolli. (VM 2018: Peipsiääre.)

Vaatamata omandiküsimuste ja kinnisvara kuuluvusega seotud probleemidele on majade müük kinnisvarabüroode tegevusala; kohapealsete eestvedajate eesmärgiks on olla potentsiaalsetele majaostjatele toeks ja soovita-jaks. Arvatavasti on Peipsi järve äärne asukoht ja kinnisvara hind piirkonna elavdamisel soodustavateks teguriteks. Kohaliku omavalitsuse samasuunalisest tegevusest pole märke, aga uute elanike ettevõtmisi ei ole ka kuidagi takistatud.

Teistest uuritavatest piirkondadest eristuva probleemina töi intervjuueeritav välja ehitustegevuse ja renoveerimise käigus ajaloolise arhitektuuri hävimise või oskamatusse tähele panna piirkonna hooneid iseloomustavaid detaile. Vanu maju, mis loovad küla välisilme, on sageli algupära eirates remonditud ja omaaegne ruumijaotus ning interjäär on kadumas.

See tuli paar aastat tagasi välja üht giidituuri ette valmistades – selgus, et selliseid vana moodi sisustusega maju on suhteliselt vähe, kus oleks vana ahi, kätepesunõu jne. Et tegelikult on kodude sisustused kaasaegsed. Ja seda vanade materjalide või savikrohvi ja puhtakstehtud palgi teemat napib. Kodud on ülipuhtad, aga tore oleks leida enam omaaegset ehedust. (VM 2018: Peipsiääre.)

Peipsiääre kultuuriliste eripärade iseloomustamiseks olgu välja toodud intervjuu põhjal kirjeldatud juhtumid, millel pole otsest seost käesoleva uuringuga,



Foto 7. 1874. aastal ehitatud tsaariaegne elumaja (esiplaanil) ja 1927. aastal pankrotistunud Kokora mõisa vasakust tiivast ja keskfrontoonist ehitatud elumaja Kolkja alevikus. *Kairi Güssoni foto.*

kuid on kaudselt seotud piirkonna hüvede kasutamisega pikemas perspektiivis. Seega tuleb Peipsiääre vallas rohkem arvestada traditsioonilise kultuuriga ja anda kohalikele elanikele aega protsessi iseärasustega kohanemiseks. Esimese näitena kõneles vastaja Peipsiääre vallast oma intervjuus sellest, kuidas nad on tihti Kolkjas oma käsitöölaseid sündmusi korraldades olnud mures, et just oma küla vanemaid elanikke osaleb suhteliselt vähe. Seda kurtis ta ükskord heale tuttavale samast külast, kes tõi kohe välja oma perekonna paralleeli:

...ära üldse muretse, kõik on hästi, nad on asjaga kursis ja küll hakkavad käima.

Sama tuttav rääkis juurde, kuidas ta linnast õppimast tagasi tulles tõi kaasa mujalt pärit abikaasa. See võis olla põhjuseks, et vanemate sama küla elanike hulgast neil keegi peaaegu kümme aastat külas ei käinud. Kõik ütlesid tere ja olid viisakad, aga ilmselgelt vajasid lihtsalt uue inimesega harjumiseks aega. Ja alles nüüd on hakanud külalisi käima. Kõneleja ise oli aga ühest vanemast kohalikust suguvõsast, mis elanud kohapeal teadaolevalt vähemalt paarsada aastat.

Vastaja hinnangul aitab kaasa teadlik ajavõtmine kogukonnaga suhtlemiseks: tööinimesel pole kuigi lihtne leida igal õhtul kella viie paiku aega küla peal

jalutamiseks ja lihtsalt jutuajamiseks. Omaette hoidmise põhjused võivad olla mitmesugused ja kogukond võib laiemas plaanis märkamatuks jääda, see omakorda aga anda mitmesuguseid mõjusid. Küsitlev arutleb, et kui ei ole võimalust oma rahvariideid kanda ja näidata (näiteks vanausulistel puudub, erinevalt setodest, oma traditsiooniline sündmus), siis pole neid ka tarvis juurde valmistada ning nende tegemise spetsiifilisemad oskused on saja aastaga peaaegu täiesti hääbunud. Samamoodi võib jääda teadvustamata ka Peipsiäärele omase ehituskunsti ja selle eripärade väärtus pärandina. (VM 2018: Peipsiääre.) Sama on piirkonna turundamisega – meie kõrval võib olla kõiki võimalusi pakuv, maapiirkondade hüvedest kubisev ruum, millest keegi ei ole kuulnud. Sellevõrra harvem mõeldakse siis ka sinna elama minekule.

Lõpetuseks

Vaatlusaluste algatuste juures tuleb märkida paigavaimu toel eristuvat võrgustikulisest identiteeti, sageli ka ühiseid eesmärke, mis annavad koos kogukonna väärtushinnangute kujunemisega tõuke muudatusteks. Sellised kohapealsed võrgustikud kaasavad elanikke, loovad võimalused tulemuslikuks koostööks ning kirjeldavad arengu- ja ümberkorralduste vajadusi (Butters jt 2017). Piirkonna tulemusrikkal turundamisel on oluline toimivate võrgustike olemasolu koos infoga piirkonna hüvede, aga eelkõige müügisolevate majade kohta.

Esimesed algatused (Halliste, Värska) põhinesid tutvusringkonna või sõpruskonna omavahelisel infojagamisel ja uute kontaktide loomisel. Mõlemas piirkonnas oli algusaastatel tavapärane muster, et üks värske kinnisvaraomanik tõi kaasa uusi huvilisi oma tutvuskonnast. Reklaami piirkonnale ja kinnisvarale tol ajal ei tehtud, pigem olid kitsamas ringkonnas teada piirkondlikud eestvedajad ja mingil määral hoonete andmebaas. Väheste eranditega võib kinnitada, et algusaastatel saabujatest oli suur osa piirkonnaga seotud oma esivanemate või sugulusliinide kaudu. Värskasse tulijaid iseloomustas väga selge piirkonnaga seotud kultuurihuvi.

Kontaktide loomine Misso vallas toimus üldjuhul MTÜ Tule Maale tegevuste kaudu ja meedia toetusel. Protsess oli üles ehitatud teistele alustele ja suunatud eelkõige kooli arengule ja kohapealse tööjõuvajaduse rahuldamiseks. Tänu esitatud sooviavaldustele on huvi realselt mõõdetav ning soovijate hulk ja reaalsed kontaktide arv teiste piirkondadega võrreldes väga suur.

Oluliseks kontaktide loomise paigaks kujunesid „Maale elama“ egiidi all läbiviidud messid ja algatuse kodulehele paigutatud info. Omavalitsused said messidelt kümneid kontakte. Tulemused olid erinevad. Kui Värska piirkonnale andis algatus koos kontaktidega jätkuvalt uusi huvilisi ja toetas tugevalt Antsla vallas tekkinud algatust, siis Hallistes on reaalsed kontaktide arv ja



Foto 8. Kalamehe (Kirbu) talu 2015. aastal. Erete küla, Mulgi vald. Meelis Sõerdi foto.

kohapealne tutvumine pigem tagasihoidlik ja põhineb jätkuvalt olemasoleva võrgustiku toimimisel.

Piirkonna hüvede tutvustamiseks või kinnisvara reklaamiks koostasid algatuses osalevad omavalitsused messi tarbeks reklaamtrükiseid. Nii toimiti Värskas, Missos ja Hallistes. Kuigi „Maale elama“ toimkonna poolt anti piirkonna reklaamimiseks soovitusi, sai omavalitsus ise määrata trükise formaadi ja koostada sisu vastavalt sellele, mida peetakse oluliseks ning kes on sihtrühmadeks. Tavaliselt kajastati eelkõige oma kogukonna paremaid külgi, taristu olemasolu, töövõimalusi ja mõnel juhul ka saadaolevat kinnisvara. Halliste infovoldik andis piirkonna positiivse kuvandina edasi uute elanike parimaid näiteid hoonete korrastamisel ja piirkonna hüvede väljatoomisel, Värska voldik keskendus piirkonna turundamisel olemasolevate teenuste ja võrgustike kirjeldamisele läbi hüüdlause „Sa ei pea millestki loobuma“.

Uuringu autorid on kogunud materjali analüüsi põhjal asunud seisukohale, et maapiirkondade turundamine peaks jätkuvalt toetuma kohapealsele aktiivsetele ja asjast huvitatud vabatahtlikele, kellele on nii finantsiliselt kui vajalike spetsialistidega toeks kohalikud omavalitsused. Samuti saavad piirkondlikud tegevuskavad olla selgesõnalisemad ja koostatud kõikide huvigruppide koostöös. Niiviisi saab vältida võimalikke konflikte, saavutada parimaid tulemusi ja tasandada ebarealseid ootusi.

Nagu eelpool öeldud, said mitmes omavalitsuses tegevuse algusperioodil oluliseks sisserände põhjuseks kultuuriline taust ja perekondlike sidemete

või juurte otsimine. Kuigi sihtgrupid on erinevad, saab seda kasutada piirkonna turundamisel. Tõenäoliselt ei saa sellistele sidemetele üles ehitada lokaalset pikaajalist turundustrateegiat, kuid seda on võimalik arvestada ühe olulise hüvena piirkondliku võrgustiku väljaehitamisel ning kogukonna tugevdamisel.

Toetudes olemasolevatele võrdlusmaterjalidele, on Eesti kontekstis võimalik edasistes uuringutes käsitleda süvitsi mitmeid unikaalseid momente, nagu pärandit tundvate meistrite kaasamist ajaloolise arhitektuuri taastamise ning võimalikke piirkondlikke erinevusi elama asumise ja suvekodude asustamise osas, võttes arvesse ka piirkonnast huvitatute varasemat elukohta. Detailsemalt on võimalik kirjeldada juhtumiuuringu vormis mõne piirkonna või küla taasärkamist ja arengulugu. Autorid annavad endale aru, et tegemist on esimese maapiirkondade turundamise alaseid tegevusi ning strateegiaid hindava uuringuga, seega jäid suures osas puudutamata mitmed olulised allteemad: näiteks konfliktid ning nende tekkimise tõukejõud. Samuti on vajalik vaadelda ja hinnata vanade ning uute elanike ja kinnisvaraomanike osalemist kohaliku kogukonna tegemistes, otsustusprotsessides ja kaasamises. Ees seisab täpsema tööriista loomine omavalitsustele oma piirkonna turundamiseks ja kohaturunduse käivitamiseks ning vabatahtlike kaasamiseks. Muuhulgas peab see tööriist andma võimalused mõõta nii tulijate arvu ning kasutust leidnud kinnisvara kui pikemas perspektiivis ka mõju kohalikele majandusele.

Käesoleva uuringu tulemusi saab loodetavasti hinnata ja kasutada võrdlusmaterjalina kõikides omavalitsustes. Vaatamata sellele, et maapiirkondade kohaturundus on alles üsna alguses ja sellega on tegeletud pigem juhuslikku laadi projektide käigus, on kindel, et maapiirkondade hüved võivad tugevdada piirkondlikke konkurentsieeliseid sellisel määral, et omavalitsused koos vabatahtlikega suudavad luua piirkonna turundamiseks asjakohaseid ja edukaid strateegiaid, kaotamata eri piirkondade omapära, ning et tulevikus on võimalik neid tulemusi sobivate meetoditega mõõta.

Allikad

Barr, Neil Francis, **Karunaratne**, Komala 2002. *Victoria's Small Farms. CLPR Research Report 10*. Epsom: Centre for Land Protection Research.

Beale, Calvin L., **Johnson**, Kenneth M. 1998. The identification of recreational counties in nonmetropolitan areas of the USA. – *Population Research and Policy Review* 17 (1), 37–53.

Boyle, Paul, **Halfacree**, Keith, **Robinson**, Vaughan 1998. *Exploring Contemporary Migration*. London, New York: Routledge.

Brown, David L., **Fuguitt**, Glenn V., **Heaton**, Tun B., **Waseem**, Saba 1997. Continuities in size of place preferences in the United States, 1972–92. – *Rural Sociology* 62 (4), 408–428.

- Bunce**, Michael 2003. Reproducing rural idylls. – *Country Visions*. Toim. Paul Cloke. London: Prentice Hall, 14–30.
- Burkhart-Kriesel**, Cheryl, **Cantrell**, Randolph, **Hodur**, Nancy, **Narjes**, Charlotte, **Vogt**, Rebecca 2014. Marketing rural communities: A qualitative study on the power of community images. – *Community Development*, 45 (2), 181–194.
- Butters**, Leanna, **Okusipe**, Obafemi McArthur, **Eledi**, Seth Bomangaan, **Vodden**, Kelly 2017. Engaging the past to create a new future: A comparative study of heritage-driven community development initiatives in the Great Northern Peninsula. – *The Journal of Rural and Community Development*, 12 (2/3), 186–209.
- Claval**, Peter 2005. Reading the rural landscapes. – *Landscape and Urban Planning* 70 (1–2), 9–19.
- Cromartie**, John, **Nelson**, Peter 2009. *Baby Boom Migration and Its Impact on Rural America*. *Economic Research Report* 79. Washington, DC: United States Department of Agriculture.
- Deller**, Steven C., **Tsai**, Tsung Hsiu, **Marcouiller**, David W., **English**, Donald B. K. 2001. The role of amenities and quality of life in rural economic growth. – *American Journal of Agricultural Economics* 83 (2), 352–365.
- Fuller**, Kate Binzen, **Monson**, Mahri, **Ward**, Jennifer, **Mathews**, Leah Greden 2005. Can nature drive economic growth? – *Review of Agricultural Economics* 27 (4), 621–629.
- Green**, Gary Paul, **Clendenning**, Greg 2003. Second homes. – *Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World*. Toim. Karen Christensen, David Levinson. Thousand Oaks: Sage, 1210–1213.
- Greenwood**, Michael J. 1985. Human migration: theory, models, and empirical studies. – *Journal of Regional Science* 25 (4), 521–544.
- de Haan**, Erzsi, **Haartsen**, Tialda, **Meier**, Sabine, **Strijker**, Dirk 2017. Understanding the success of rural citizens' initiatives: Perspectives of founders. – *Journal of Rural Studies*. Ilmumas. (08.05.2018).
- Halfacree**, Keith 1997. Contrasting roles for the post-productivist countryside. – *Contested Countryside Cultures. Otherness, Marginalisation, and Rurality*. Toim. Paul J. Cloke, Jo Little. London, New York: Routledge, 70–93.
- Halfacree**, Keith 2007. Trial by space for a 'radical rural': Introducing alternative localities, representations and lives. – *Journal of Rural Studies* 23, 125–141.
- Halfacree**, Keith 2011. 'A solid partner in a fluid world' and/or 'line of flight'? Interpreting second homes in the era of mobilities. – *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography* 65 (3), 144–153.
- Harju**, Ülle 2003. Rändavad potisetud ajavad vilgast potiäri. – *Eesti Päevaleht* 26.06.2003.
- Hellström**, Kristiina (koost.) 2001. *Väärtuslike maastike määratlemine. Metoodika ja kogemused Viljandi maakonnas*. Tallinn: Keskkonnaministeerium.
- Hiltunen**, Mervi Johanna, **Rehunen**, Antti 2014. Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. – *Fennia* 192 (1), 1–22.
- Hoggart**, Keith, **Black**, Richard, **Buller**, Henry 1995. *Rural Europe: Identity and Change*. London: Arnold.
- Jauhiainen**, Jussi Sakari 2009. Will the retiring Baby Boomers return to rural periphery? – *Journal of Rural Studies* 25, 25–34.
- Kaupilla**, Pekka 2010. Resorts, second home owners and distance: A case study in northern Finland. – *Fennia* 188 (2), 163–178.
- Keso**, Kairi 2009. Setomaa koguteose sünnist ja veel: Setomaa valdade liidu kultuurinõunik Hörna Aare kirjutab seto elu ajaloost ja edendamise ning sellega seoses ka kõige põhjalikumast teosest enne ja peale jääaega. – *KesKus* 11.12.2009.
- Kliimask**, Jaak, **Parts**, Priit-Kalev, **Järv**, Henri, **Sepp**, Kalev, **Ward**, Raymond 2016. Endangered settlements and protected areas in Estonia: The challenge of maintaining cultural landscapes. – *International Journal of Agricultural Resources and Ecology* 11, 346–368.
- Lakson**, Piret 2016. Nädal jäänud: kas omavalitsuste meelitamiskampaaniad toovad piisava arvu elanikke? – *Postimees* 24.12.2016.
- Luukas**, Mari 2013. Linnade kasva(ta)mine väiksemaks. – *Eesti urbanistide väljaanne*. Perifeeriad 14, s.p.

- McGranahan**, David A. 2008. Landscape influence on recent rural migration in the US. – *Landscape and Urban Planning* 85 (3–4), 228–240.
- Milbourne**, Paul 2007. Re-populating rural studies: Migrations, movements and mobilities. – *Journal of Rural Studies* 23 (3), 381–386.
- Niitra**, Nils 2013. Nostalgitsejatest eestlased lasevad oma isataludel kokku kukkuda. – *Tartu Postimees* 05.09.2013.
- Niitra**, Nils 2016. Maale elama? Kampaania ja suur pilt. – *Postimees* 06.03.2016.
- Norris**, Michelle, **Winston**, Nessa 2010. Second-home owners: Escaping, investing or retiring? – *Tourism Geographies* 12 (4), 546–567.
- OECD** 2006. *The New Rural Paradigm: Policies and Governance*. Pariis: OECD.
- Partridge**, Mark D. 2010. The duelling models: NEG vs amenity migration in explaining US engines of growth. – *Papers in Regional Science* 89 (3), 513–536.
- Parts**, Priit-Kalev (koost.) 2009. *Traditsioonilised puutöö- ja ehitusoskused Viljandimaal 2008*. Viljandi: Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Plüschke-Altolf**, Bianka 2017. *Images of the Periphery Impeding Rural Development? Discursive Peripheralization of Rural Areas in Post-Socialist Estonia*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli majandusteaduskond.
- Rupasingha**, Anil, **Goetz**, Stephan J. 2004. County amenities and net migration. – *Agricultural and Resource Economics Review* 33 (22), 245–254.
- Scott**, Karen, **Rowe**, Frances, **Pollock**, Venda 2018. Creating the good life? A wellbeing perspective on cultural value in rural development. – *Journal of Rural Studies* 59, 173–182.
- Shannon**, Meghan, **Mitchell**, Clare J.A. 2012. Deconstructing place identity? Impacts of a „Racino“ on Elora, Ontario, Canada. – *Journal of Rural Studies* 28 (1), 38–48.
- Schmied**, Doris 2005. Incomers and Locals in the European Countryside. – *Winning and Losing. The Changing Geography of Europe's Rural Areas*. Toim. Doris Schmied. Aldershot, Burlington: Ashgate, 141–166.
- Shucksmith**, Mark, **Cameron**, Stuart, **Merridew**, Tanya, **Pichler**, Florian 2009. Urban–rural differences in quality of life across the European Union. – *Regional Studies* 43 (10), 1275–1289.
- Smith**, Darren 2007. The changing faces of rural populations: ‘„(re)Fixing“ the gaze’ or ‘eyes wide shut’? – *Journal of Rural Studies* 23 (3), 275–282.
- Tuulentie**, Seija 2007. Settled tourists: Second homes as a part of tourist life stories. – *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7 (3), 281–300.
- Ward**, Neil, **Brown**, David. L. 2009. Placing the rural in regional development. – *Regional Studies* 43 (10), 1237–1244.
- Waltert**, Fabian, **Schläpfer**, Felix 2010. Landscape amenities and local development: A review of migration, regional economic and hedonic pricing studies. – *Ecological Economics* 70, 141–152.
- Wilbur**, Andrew 2014. Back-to-the-house? Gender, domesticity and (dis)empowerment among back-to-the-land migrants in Northern Italy. – *Journal of Rural Studies* 35, 1–10.
- Williams**, Daniel R., **Kaltenborn**, Bjørn P. 1999. Leisure places and modernity: The use and meaning of recreational cottages in Norway and the USA. – *Leisure/Tourism Geographies*. Toim. David Crouch. London, New York: Routledge, 214–230.

Välitöömaterjalid

VM 2018: Antsla = Autorite ühisintervjuu märtsis 2018 Antslas ühe vastajaga.

VM 2018: Halliste = Madis Rennu intervjuud Andres Rõigasega märtsis-aprillis 2018 Tartus ja Viljandis.

VM 2018: Peipsiääre = Madis Rennu intervjuu aprillis 2018 Tartus ühe vastajaga.

VM 2018: Värska = Autorite ühisintervjuu ühe vastajaga märtsis 2018 Värskas ning Madis Rennu intervjuu kahe vastajaga aprillis 2018 Nedsaja külas.

VM 2018: Misso = Autorite ühisintervjuu kahe vastajaga märtsis 2018 Missos.

Kõigi intervjuude helifailid, välitöömärkmed ning informantidega peetud kirjavahetuse koopiad asuvad autorite valduses.



Madis Rennu. Sandra Urvaku foto.

Madis Rennu (s 1973) on TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia nooremteadur, Studia Vernacula kauaegne toimetuse liige. Magistrikraad etnoloogia erialal Tartu Ülikoolist (2007). Annab rahvusliku käsitöö osakonnas mitmeid iseseisvat teadustööd toetavaid õppeaineid, juhendab seminari- ja lõputöid. Senistes artiklites vaadelnud tänapäeva meeskäsitöö arengut nii kogukondlikus kui tehnoloogilises plaanis.



Andres Rõigas. Elmo Riigi foto.

Andres Rõigas (s 1970) on päritolult põline Halliste kihelkonna mulk, hariduselt geograaf (MSc 1997). Töötab aastast 2013 TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias õppejõuna, varem olnud tegev Mulgimaa omavalitsustegelaseks.

Revitalising rural areas: built heritage and promotion activities in South Estonian municipalities

Abstract

The focus of this study is on marketing strategies used for promoting five different rural municipalities. It is the first study of its kind to describe the results and success of the process of revitalising rural areas over the past twenty years. Given the scope of the subject and the range of different approaches and strategies, the study does not aspire to present the final truth; it should, however, provide a basis for further discussions and, hopefully, opportunities for both the communities and local governments to plan relevant activities better and to evaluate the success of past attempts.

The attraction held by rural areas has often been described as the 'rural idyll', and is expressed in three components: landscapes, buildings, and communities / networks. Communal processes are characterised by long histories which render current impact obscure. The authors of this article found that evaluating them really requires a greater temporal distance and an approach with a tighter regional focus. So, our study can only lay the foundations by establishing the regional characteristics in a few cases of new rural settlement in South Estonia.

The marketing elements employed in different regions tend to overlap to an extent, but it is also possible to identify variations in regional marketing. In general, it can be said that Halliste has been characterised by the simple sale of buildings relying on an existing network, while local culture dominates as the foundation for regional amenities in Värskä and Peipsiääre communes, an employment-based strategy is used in Misso, and Antsla stands out as an unexplored region with a large potential.

The marketing of rural areas can create a positive image for the municipality in question, provided that the activities are well-planned and skilfully executed. While population growth tends to be sporadic, it is important to note that in all the municipalities studied here, population decrease has virtually ceased in recent years. The general appearance of the landscape has also been improved, buildings as well as the village streets and general public space are now in better order. The community is strengthened as a result of this process.

The success of subsequent activities should be supported, in the view of their proponents, by the fact that there have been no significant setbacks in at least four of the studied communities. The process could, however, be limited in future by the lack of suitable free buildings or by a steep rise in real estate prices.

Interview questions were prepared with the aim of covering different areas and social groups. Given that the study was qualitative in nature, differences between the municipalities can be identified in general terms. Thus, the new inhabitants of Misso municipality tend to be blue collar workers, mostly working locally, thus alleviating the local labour shortage. In other four municipalities, the cultural and educational background of the newcomers tends to be somewhat different: these places mostly attract better-educated and better-off settlers. Most of them seem to be people seeking a summer home.

Based on the analysis of the accumulated data, the authors of this study find that the marketing of rural areas should continue to rely on active local volunteers with an interest in the issue who are provided both financial aid and specialist expertise by local municipalities. Regional agendas should also be more clearly articulated and prepared in cooperation between all stakeholders. This would enable avoiding potential conflicts, and help achieve the best results, while toning down unrealistic expectations.

We are aware that this is the first study seeking to evaluate rural marketing activities and strategies in Estonia. As a result, a number of sub-themes remain largely not discussed here, such as conflicts and the forces driving them. It is also necessary to examine and evaluate the involvement of old and new real-estate holders in the activities of the local community, decision-making processes, and public participation. We also need to develop a more accurate tool to help local governments with the marketing of their area and kick-starting destination-marketing by enabling them to measure the number of new arrivals, occupied real estate and, in the longer run, the effect on local economy.

Keywords: rural amenities, architecture, landscapes, cultural values, communities, municipalities